

værende greve sikkert priser sig lykkelig over, at disse gigantslotte aldrig blev til noget.

Realiseret blev derimod den mægtige park. Claus Bjørn påpeger, at forbilledet var de store parker omkring den engelske højadels slotte. Her kunne man måske ønske sig en lidt grundigere præsentation af disse store engelske parker. Derimod sætter Claus Bjørn fint Knuthenborg park ind i en dansk sammenhæng. Der blev også skabt store parker ved Ålholm, Frijsenborg og Glorup, men ingen af en så vældig udstrækning som Knuthenborgs. Claus Bjørn forklarer instruktivt, hvordan den særlige opgave på Knuthenborg var at skabe en landskabelig park i et næsten fladt terræn, og hvordan det lykkedes i kraft af det enorme omfang, mange lunde og nærheden til havet. Videre gennemgås de mange bygninger, parken blev fyldt med. Igen kunne en direkte sammenligning med et par af de engelske forbilleder have været interessant.

Claus Bjørn slår fast, at Knuthenborg i øvrigt var et stort og moderne drevet gods, der sikrede sin ejer et stort afkast. Han fremhæver, hvor kostbare en række enkeltprojekter i parken var, men han

afstår fra en samlet balance over udgifterne til parkens anlæggelse i forhold til grevskabets overskud. Vi får derfor ingen endelig stillingtagen til den almindelige formodning om, at parken var en enorm belastning for godset. Et indirekte svar giver Claus Bjørn dog i en skildring af Eggert Knuths andre projekter – moderne avlsgårde med svinestalde og mejeri, dæmningsanlæg ved kysten og jernbanen Bandholm-Maribo. Hermed vil Claus Bjørn vise, at Eggert Knuth ikke (kun) var en fantast og aristokratisk ødeland, men (også) en moderne virksomhedsleder. Det gør dog ikke min nysgerrighed over for en samlet økonomisk balance mindre. Jeg kunne også have ønsket mig at vide, hvor mange mennesker der egentlig var afsat til parkens vedligeholdelse for hundrede år siden.

Claus Bjørns velfortalte og overordentlig smukke bog er en fornøjelse at bladere og læse i. Den giver i hvert fald mig lyst til at få meget mere at vide om Knuthenborg – og de andre storgodser – i deres indian summer i det 19. århundredes sidste halvdel. Det er ikke så ringe.

Carsten Porskrog Rasmussen

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Mette Guldborg: *Jydepotter fra Vardeegnen. Produktion og handel ca. 1650-1850.* (Landbohistorisk Selskab, 1999). 297 s., 168 kr.

Denne nydelige og gennemillustrerede fremstilling af en i nationaløkonomisk perspektiv mindre væsentlig binæring i Vestjyllands Øster Horne herred er en revideret udgave af en ph.d.-afhandling indleveret i 1997 til Aarhus Universitet,

og de til denne genre normalt stillede formkrav til emne, kilder og anden form skinner da også igennem i bogen.

Mere væsentligt er det, at arbejdet indgår i publikationsvirksomheden omkring museumssamarbejdet *Vestjylland og Verden*, og at forfatteren, der som de fleste andre i netværket er uddannet etnolog, har gennemført sit projekt som forskningsstipendiat ved Center for Maritim og Regional Historie i Esbjerg.

Det er projektets intention at tage udgangspunkt i produktionen af og handelen med jydepotter og derpå undersøge betydningen af de vestjyske bønders markedsrettede, ikke-agrarer produktion, dels for de bønder, der deltog i produktionen enten som producenter eller som transportører, dels for regionen Vestjylland.

Som indledning til dette projekt gives en nyttig og fyldestgørende diskussion af begreberne protoindustrialisering og regionshistorie, ligesom det præciseres, at forfatteren benytter ordet bønder i den brede betydning almue, dvs. folk der bor på landet og ikke tilhører nogen anden stand. Jeg mener selv, at dette er en forkert definition at anvende, og ville foretrække den snævrere definition bonde lig gårdmand; men heldigvis følges princippet ikke op, og den foretagne undersøgelse viser da også senere i fremstillingen, at det netop er det egenartede ved de vestjyske kernesogne for jydepotternes produktion, at det her var gårdmændenes husstande, der var producenter, i modsætning til øvrige egne af Jylland og Fyn, hvor pottemageri netop var de jordløse husstandes beskæftigelse.

Derpå følger et afsnit, der omfattende redegør for jydepotternes egenart, fremstillingsmåde, tidligere omtale i trykte kilder og bevaring i de danske museer. Det er grundigt gjort, og forfatteren har endda taget et kursus i jydepotteriets kunst hos en af de få, der har genoplivet og fastholdt traditionen på dette område, før der skrives til en gennemgang af et af kernesognene, Tistrup sogn, med rovedvægt på perioden 1787-1850. Selv om det er nærværende anmelders idmærkede fødesogn, der her tages under behandling, synes valget af undersøgelsesområde netop presset frem af Ph.d.-afhandlingens krav til egen kilde-remdragelse og behandling, da det af den sobre fremlæggelse fremgår, at et

upubliceret speciale af Lars Aaberg Madsen, »En analyse af den hjemmeindustrielle produktion af jydepotter i Øster Horne herred i perioden 1750 til 1850«, som blev indleveret ved Aarhus Universitet i 1983, allerede har lavet en tilsvarende undersøgelse af Torstrup og Horne sogne fra samme periode og på baggrund af det samme kildemateriale. Formkravene har her tilsyneladende fremkaldt et overflødig dobbeltarbejde.

Selve gennemgangen af pottfolkene i Tistrup sogn er sober og overskuelig og giver mange spændende detaljer for den lokalkendte. Den afstår åbent fra kvantificerende analyser af kildematerialet, såvel det demografiske som det økonomiske, og anvender en kvalificerende kildegennemgang. Det kan på mange måder være en styrke; men det afskærer så også forfatteren fra at drage mere bindende sammenlignende konklusioner vedrørende udviklingens egenart i sognet. Mere problematisk er det, at Guldberg trods egne indvendinger mod metoden i sin gennemgang af de økonomiske oplysninger i skifterne holder sig til dødsboernes overskud af hensyn til sammenligneligheden med Peter Henningsens bog *Hedens Hemmeligheder – livsvilkår i Vestjylland 1750-1900* fra 1995. Det er uheldigt, fordi netop denne del af Henningsens spændende bog er blandt det metodisk mest kritiserede i anmeldelser, og herved svækkes også Guldbergs egen sag. Imidlertid konkluderes der yderst fornuftigt, at jydepotterne ikke kan »tolkes som tegn på innovative og entreprenante bønder, men på at bønderne fastholdtes af skattesystemet i en bestemt økonomi. Det kan ikke ses, at den eksportrettede produktion gav anledning til større kontakt med omverdenen, hverken i form af ægteskaber, pengetransaktioner eller innovationer.«

Ud fra denne konklusion på selve analysen forekommer resten af fremstil-

lingen, der er helliget opkøberne og varetransportvejene i regional sammenhæng som et antiklimaks. Der gives i afsnittene om opkøbere og markeder mange udmærkede oplysninger om den lokale søfart og udskibningen fra Hjerding, men igen her konkluderes det, at sejladsen med potter ikke interesserede købmændene, men forblev på småskippers hænder. »Sejladsen med sorte potter var ikke en ekspansiv næring«. Med hensyn til eksporten over land forblev den på enkelte bondekøbmænds hænder og blev foretaget i bondevogne, således at markedet primært var et nationalt marked med en mindre del afsat til Tyskland og Nederlandene.

Samlet har vi fået en velreflekteret og velskrevet beretning om jydepotternes historie og om deres historiske betydning, og det er prisværdigt, at Guldberg ikke under indtryk af de omgivende forskningsrammer forfalder til at bekræfte de eksisterende fordomme på feltet, men tværtimod gør op med dem. Jydepotterne havde alene betydning som indtægt for gårdmandsbefolkningen i kernesognene i Øster Horne herred og for egnens skippere og bondekøbmænd i mellemprioroden mellem »to former for markedsrettet fødevareproduktion: semmiddelalderens fiske- og studeeksport til Nordvesteuropa og det sene 1800-tals smør og baconeksport til England.«

Finn Stendal Pedersen

Knud Knudsen: *Arbejdskonflikternes historie i Danmark. Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940*. Selskabet for Forskning i Arbejderbevægelsens Historie skriftserie nr. 41. (Selskabet for Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1999). 384 s., 325 kr.

Set i international sammenhæng er udforskningen af arbejdskonflikternes hi-

storie i Danmark temmelig uegal. Den eneste samlede fremstilling er Flemming Mikkelsens omfattende komparative undersøgelse i disputatsen *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980* (1992), som er baseret på et stort kvantitativt materiale, og som anskuer konflikterne ud fra et stort antal variable. Ikke mindst organisationsvariablen og den politiske mobilisering får en fremtrædende placering. Indbygget i forskellige arter af jubilæumsskrifter fra fag- og arbejdsgiverorganisationer er der ganske meget stof om ikke mindst de centrale konflikter, naturligvis fremstillet med en vis tendens, men ikke uden værdi, fordi fremstillingerne ofte er skrevet af centralt placerede aktører. Som helhed gælder, at tiden indtil storlockouten og septemberforliget i 1899 er ganske grundigt kortlagt, med Henry Bruuns *Den faglige Arbejderbevægelsen i Danmark indtil Aar 1900* (bind I indtil 1880, 1938) og Georg Nørregaards *Arbejdsforhold indenfor dansk Haandværk og Industri 1857-1899* (1943) som de fortsat uomgængelige standardværker. For senere perioder er savnet af samlede analyser mærkbart, mens der til gengæld foreligger et utal af studier i enkeltkonflikter. Dog er der, som Knud Knudsen også gør det, grund til at fremhæve den amerikanske arbejdsattaché Walter Galensons prægnante studie *Arbejder og arbejdsgiver i Danmark* (1955) og Flemming Ibsen og Henning Jørgensens *Fagbevægelse og stat* (bind 1-2, 1979).

Med sin alsidige og historisk sensitive fremstilling repræsenterer Knud Knudsens bog et nybrud i dansk udforskning af arbejdskonflikterne. Den er bygget op om tre hovedepoker, hvor første del omhandler de lange linjer fra 1840'erne til og med Første Verdenskrig, anden del analyserer konfrontationer og brydninger i mellemkrigstiden, mens tredje del trækker nogle perspekti-